

**PUSZTAI GABRIELLA ÉS CEGLÉDI TÍMEA (SZERK):
SZAKMAI SZOCIALIZÁCIÓ A FELSŐOKTATÁSBAN.
A PEDAGÓGUSKÉPZÉS KIHÍVÁSAI A KÁRPÁT-
MEDENCÉBEN. PARTIUM KÖNYVKIADÓ, ÚJ MANDÁTUM
KÖNYVKIADÓ, NAGYVÁRAD – BUDAPEST, 2015**

Györgyi Zoltán: Egy régió magyar pedagógiai jövője

A SZAKTÁRNET-program¹ keretében készült tanulmányok egy részét fogja össze a kötet. A szerzői lista impozáns: a régió – beleértve Erdélyt és Kárpátalját – oktatás-kutatóinak nem csekély része megtalálható a szerzők között. A neves kutatók mellett – önállóan vagy társszerzőként – doktoranduszok is jegyzik a kötetben megjelent tanulmányokat. Az ő kutatásba és publikációba történő bevonásuk örvendetes; nemcsak megalapozhatja diszsertációjuk elkészítését, hanem kutatói pályára lépésüket is ösztönzi, illetve – hiszen nem lesz minden doktoranduszból kutató – mint leendő pedagógusokat is érzékenyítheti az oktatásszociológia kérdéseire.

A tanulmányokat három témakörbe sorolták a szerkesztők:

- 1) a Kárpát-medencei pedagógusképzéssel kapcsolatos tanulmányok,
- 2) a pedagógushallgatók hátterére vonatkozó kutatási eredmények bemutatása, illetve

- 3) a pedagógushallgatók gondolkodásának, attitűdjeinek, tudásának jellemzőit érintő kutatási tapasztalatok.

A szerzteágazó tematika ellenére a szerkesztés jól sikerült. A második és a harmadik témakört tekintve kissé bizonytalan a határvonal, felmerülhet a tanulmányok más csoportosítása is, de tökéletes megoldás egészen bizonyosan nincs: nehéz egyértelmű fejezetekbe sorolni a tanulmányokat, amelyek nagy száma miatt azonban a tagolásra feltétlenül szükség van. A szerkesztői munkát dicséri, hogy a tanulmányok – a sokféle tartalom ellenére is – egységes szerkezetet igyekeznek követni. (Ha valaki vezetett már kutatást, illetve szerkesztett már könyvet annak eredményeiből, tudja, milyen nehéz ezt az egységet megvalósítani. A szerzők ugyanis saját témájukhoz és gondolkodási sémájukhoz szeretnek igazodni, sokszor megfélekedve arról, hogy egy egységes kutatásban, egy közös kötet számára dolgozzanak.) Az olvasószerkesztői munka minőségét is csak dicsérni lehet;

¹ A Debreceni Egyetem vezetésével, a Debreceni Református Hittudományi Egyetem és a Nyíregyházi Főiskola együttműködésével, a Széchenyi 2020 keretében EU-s támogatással megvalósuló program. Célja „a felsőoktatás szerepének erősítése a foglalkoztathatóság növelésében, a nemzeti és a nemzetközi tudásalapú gazdaság kihívásainak, a társadalom elvárásainak megfelelő, valamint a köznevelési rendszer követelményeihez alkalmazkodó elméleti és gyakorlati felsőoktatási pedagógusképzés kialakítása az Észak-alföldi régióban”. (Letöltés: <http://tanarkepzes.unideb.hu/szaktarnet> [2016.09.12.])

sokszerezős munka esetén ez a feladat is a szerkesztéshez hasonló nehézségű.

Az első fejezet a Kárpát-medencei pedagógusképzéssel kapcsolatos tanulmányokat fogja össze (*A pedagógusképzés kihívásai a Kárpát-medencében*).

A tanulmányok – kö-

zülük is *Gábrity Molnár*

Irén – Takács Zoltán, Stark

Gabriella Mária, Orosz

Ildikó, Bacskai Katinka –

Morvai Tünde – Csánó Júlia

írásai – érdekes kitekintést

nyújtanak a szomszédos or-

szágok (Szerbia, Románia,

Ukrajna, Szlovákia) ma-

gyar nyelvű felsőoktatására, s ami emellett nagyon fontos: hol részletesebben, hol csak

utalásszerűen bemutatják az érintett or-

szágok felsőoktatási rendszerét is. E tanul-

mányok hívják fel a figyelmet arra, hogy

a jövőben mindkét kérdéskörre nagyobb

hangsúlyt kellene helyezni. A kötet terje-

delme nem teszi lehetővé a két témakör

elmélyült tanulmányozását, inkább csak

a főbb jellegzetességek felvillantását, de a

sok nyitva maradt kérdést látva a recenzor

azt üzeni a kutatóknak, hogy egy önálló

kutatás keretében, az ered-

ményeket önálló kötetben is

megjelentetve lenne érdemes

a szomszédos országok fel-

sőoktatásába ékelt magyar

nyelvű pedagógusképzéssel,

sőt – általánosságban –

minden magyar nyelvű fel-

sőoktatási program helyével,

szerepével, társadalmi, gazdasági hatásával

foglalkozni. Egy ilyen kutatás eredmé-

nyei adhatnának választ olyan izgalmas

kérdésekre, mint: miként tudná segíteni a

magyarországi pedagógusképzés a külföldi

magyar pedagógusképzést; szükség van-e,

szükség lehet-e rá. Vagy: nem fokozza-e az

anyaország irányába történő elvándorlást

helyzetük nem készíteti-e
őket az anyaországba
történi kivándorlásra,
ahol a nyelvi elvárásoknak
sokkal inkább meg tudnak
felelni

a szakmát az anyanyelvvel
szemben előnyben
részesítők nem az
asszimilációs tendenciát
erősítik-e

egy ilyen együttműködés, gyengítve a külföldi magyar oktatás jövőjét? De érdekes kérdés lehet az is, hogy miként vehet részt a hazai pedagógusképzés a külföldi magyarság értelmiségképzésében. Különösen ott vetődik fel mindez fontos kérdésként,

ahol a magyar lakosság
számaránya és/vagy az
adminisztratív és politikai
korlátozások (például az
anyanyelvi felvételi vizsga
lehetőségének hiánya) ke-
véssé teszik lehetővé a külföldi magyarok számára a felsőfokú továbbtanulást.

Pletl Rita tanulmánya

némileg eltér a fenti témától, ugyanakkor hasonlóan fontos kérdést feszeget. A kisebbségi sorban élő fiatalok (jelen esetben erdélyi magyarok) pályaválasztását vizsgálja, s azt, hogy ennek során milyen mértékben döntenek az elképzelt szakma mellett, tanulva azt akár az államnyelven (tehát nem az anyanyelvükön), illetve milyen mértékben választják az anyanyelven történő tanulást, lemondva akár az elképzelt szakmáról. A tanulmány mögötti kutatás szerint az utóbbi a domináns, ami további

kérdéseket vet fel, s jelzi, hogy érdemes a témakört tágabban, a munkaerő-piaci és a migrációs következményeket is figyelembe véve tárgyalni. Megvizsgálni, hogy az anyanyelvükön tanuló fiatalok döntése milyen kö-

vetkezményekkel jár saját magukra nézve: képesek-e a helyi munkaerőpiac igényeihez alkalmazkodni, kialakult helyzetük nem készíteti-e őket az anyaországba történő kivándorlásra, ahol a nyelvi elvárásoknak sokkal inkább meg tudnak felelni. De fordítva is fel lehet tenni a kérdést: a szakmát az anyanyelvvel szemben előnyben része-

sítők nem az asszimilációs tendenciát erősítik-e. A kérdések messze túlmutatnak az adott döntések egyéni következményein: a külhoni magyarság jövőjét érintik az emigráció és az asszimiláció mezőjében.

Márkus Zsuzsa kutatása a szomszédos országok többségi és kisebbségi pedagógushallgatóinak társadalmi háttéréről, tanulással kapcsolatos attitűdjeiről roppant izgalmas. Az első fejezet két történeti tanulmánya közül – szerzőik *Oszváth Judit*, illetve *Fenyő Imre* – kiemelném az utóbbit, amely a debreceni tanárképzés múltjára vonatkozó részletek bemutatásával jelzi, hogy nagy valószínűséggel lehetséges ebben a jövőre nézve is hasznosítható elemeket találni.

A második fejezet *Kik lesznek a jövő pedagógusai?* címmel fogja össze a tanulmányokat. A fejezet nagyon fontos kérdéskört tárgyal, hiszen sikeres pedagógusképzésről csak akkor beszélhetünk, ha nemcsak azt tudjuk, hogy milyen tudáselemeket kell megtanítani a leendő pedagógusoknak, hanem azt is, hogy kik ők, mivel lehet őket motiválni, milyen értékekre lehet (és milyenekre nem lehet) építeni a képzésük során, s milyen – az elhatárolt tudáselemeken túlmutató – kompetenciákat kell biztosítani számukra. *Ceglédi Tímea* tanulmánya azért kiváló, mert ehhez visz közelebb minket, rámutatva, hogy az ún. reziliens hallgatók nagy aránya eltávolítja az értelmiségi léttől a szakmát, ugyanakkor a szóban forgó hallgatók számára felértékelődik a tanuláshoz főződő pozitív viszony. Hasonló témakörrel foglalkozik más megvilágításban *Kerülő Judit* tanulmánya, amelyben a szerző rámutat arra, hogy a pedagógusjeltek társadalmi háttere a felsőfokú tanulók átlagáénál rosszabb. Ugyanakkor – mint *Pusztai Gabriella* tanulmányából kiderül – más hallgatók-

hoz viszonyítva a hagyományos értékek mellett jobban elkötelezettek. Ugyancsak ebből a tanulmányból tudjuk meg, hogy a pedagógusképzésben részt vevő hallgatók 25-30%-a tervezi elhagyni a pályát. Nehéz megmondani, hogy ez az arány magas vagy alacsony, de mindenesetre nem lehet elmenni mellette, s ez további vizsgálatokra is ösztönöz annak érdekében, hogy a pályaelhagyók társadalmi háttere jobban kirajzolódjon, s a pályaelhagyók motivációi is részletesen kiderüljenek.

Hegedűs Roland tanulmánya a felsőfokú pedagógusképző intézmények vonzásterületeinek vizsgálatával fontos hozzájárulást jelenthet az intézményi stratégiák kialakításához. Különösen fontos lenne a jövőben egy (*Pletl Rita* tanulmányánál említett, az ahhoz hasonló módszert követő) vizsgálat lebonyolítása, amelyben a felsőoktatási intézmény elérhetősége, illetve a szakmaválasztás maga állna a kutatás középpontjában.

A fejezet a hallgatókról átfogó képet igyekszik adni: nemcsak a tanuláshoz való viszonyukat, szociális helyzetüket elemzik a tanulmányok, hanem kitérnek mentális állapotukra, szórakozási, sportolási tevékenységeikre, önkéntes munkájukra is (*Kovács Klára*, illetve *Fényes Hajnalka* tanulmányai). Itt-ott talán vitatkoznék egy-egy felvetett ok-okozati kapcsolaton, de az összefüggések feltárása is komoly eredménynek számít. *Fényes Hajnalka* tanulmánya nagyon érzékeny elemzését adja az önkéntes munkában való részvételnek, s rávilágít arra, hogy milyen sok tényező befolyásolja ezt. Az ok-okozati kapcsolatok bonyolultságára *Dusa Ágnes* tanulmánya is ráirányítja a figyelmet. A szerző nagy érzékenységgel nyúl a hallgatói mobilitás kérdéséhez, s a pedagógusjeltek viszony-

a pedagógusképzésben részt vevő hallgatók 25-30%-a tervezi elhagyni a pályát

lag erős mobilitása taglalásánál sem kerülte el a figyelmét, hogy a leendő tanárok egy része nyelvtanárnak készül, így számukra a külföldi tanulmányok szinte kötelezőnek tekinthetők. Érdekes tanulságokkal

szolgál a házasságkötési szokások változásának vizsgálata *Engler Ágnes* tanulmányában. Ez a változás különösen nehéz feladatot ró azokra a pedagógusokra, akik kisebb településekre – s így a párválasztás szempontjából hátrányos helyzetbe – kerülnek. Márpedig ez akár a pályán maradást is befolyásolhatja. Mindez természetesen messze túlmutat a pedagógusképzésen, de hosszabb távon akár vissza is hathat rá. Különösen problémás lehet ez a jövőkép annak fényében, hogy a férfi hallgatók kevésbé gondolkodnak stabil párkapcsolatban, ami a zömmel nőkből álló pedagógusi kör helyzetét tovább súlyosbíthatja.

Az alábbi kritikai észrevétel nem csupán e fejezet tanulmányait érinti, de talán leginkább az itt szereplő tanulmányokhoz köthető. A könyv bevezető írása szerint (*Pusztai Gabriella* és *Ceglédi Tímea*) a tanulmányok mögött álló kutatások „régiónk” jövőpedagógus-társadalmának társadalmi helyzetét igyekeznek feltérképezni, értve a „régiónk” kifejezés alatt a hazai Észak-alföldi régiót, valamint az azt körbevevő szomszédos országok magyarok által lakott térségeit. Ez a térségi megközelítés a történelmi, kulturális hagyományok és a földrajzi közelség alapján indokolt. Az egyes országok, illetve azok kutatásba vont régiói közötti hasonlóságok és eltérések feltérképezése hasznos, a tapasztalatok érdekesek. Ugyanakkor megkérdőjelezhető az a – több ta-

nulmányban is megfigyelhető – szemlélet, amelynek keretében a szerzők a történelmi Partiumot egységesen kezelve dolgozzák fel a kutatási adatbázisokat. Már csak azért is, mert a tanulmányok jó része kitekint

kisebb településekre – s így a párválasztás szempontjából hátrányos helyzetbe – kerülnek

ebből a megközelítésből, s több esetben is rámutat a Partium Romániához, illetve Ukrajnához tartozó területének sajátosságaira. Ez a kitekintés pedig kifejezetten megerősítheti az olvasót abban, hogy a

Partiumot olyan aktuális szakmai kérdéseket tekintve, mint a pedagógusképzés, a pedagógustársadalom jövője, nem szabad egységként kezelni. Részben az elmúlt száz év eltérő történelme, részben – s elsősorban – az egyes országok eltérő gazdasági, társadalmi helyzete, illetve felsőoktatásának működési rendszere felülírja a kulturális hasonlóságot. A Partium egységes régióként történő értelmezése a kvantitatív kutatásokban olyan „átlagos” eredményeket hoz, amelyek értelmezése szinte lehetetlen; összemossák a – tanulmányokból is kirajzolódó – hatalmas különbségeket, és láthatatlanná válik bennük az egyes tényezők súlya. S ez még akkor is igaz, ha,

az egyes országok eltérő gazdasági, társadalmi helyzete, illetve felsőoktatásának működési rendszere felülírja a kulturális hasonlóságot

mint fent írtuk, a tanulmányok jó része kitekint a Partium-értelmezésből – ugyanis fókuszpontját tekintve megtartja azt. Partiumkutatásnak, -kutatásoknak helye van, s kell legyen a jövőben is, de ez nem jelentheti automatikusan azt, hogy a történelmi régiót egységes egészként kezeljük – még a hasonlóságok ellenére sem.

A kötet harmadik fejezete (*Felkészülés a professzióra*) kisebb részben a pedagógushallgatókat érintő munkaerőpiaci kimenetet, nagyobb részben a pedagógushallgatók

„szerzett” kompetenciáit veszi célba. *Fónai Mihály* a pedagógus- és a joghallgatók pályaképét hasonlítja össze, *Bocsi Veronika*, *Morvai Laura* és *Csokai Anita* tanulmánya pedig a munkaerőpiacon is fontos gyermeknevelési értékeket vizsgálja a pedagógusjelöltek esetében. Ez utóbbi tanulmány érdekessége – bár más tanulmányban is előkerül a téma –, hogy a lehetséges mérési módszerekbe is betekintést kapunk, ami ezen a részterületen különösen fontos. Az említett tanulmányban a sorok írója számára érdekes tapasztalata, hogy a szülők iskolai végzettsége és jövedelme a nevelési értékeket nem befolyásolja, ami ugyan nem jelent homogenitást az értékek tekintetében, de azt igen, hogy a különben szinte mindent átható szülői iskolázottsági háttér talán abban a szokásosnál nagyobb lehetőséget ad, hogy a felsőoktatási intézmények maguk alakítsák a hallgatók értékrendjét.

Egy hallgatói mentorprogram tanulásait elemzi *Fejes József Balázs* – *Szűcs Norbert* – *Kelemen Valéria* tanulmánya, s ezzel közvetlenül csatlakozik a tanárképzés egyik lehetséges fejlesztési irányához. A kérdés ebben az esetben is az (mint minden kísérletnél), hogy az önkéntes alapon kiválasztódott résztvevőkkel zajló kísérlet milyen mértékben képes előre jelezni a szelekció nélkül végrehajtott program sikerét.

Revákne Markóczi Ibolya – *Malmos Edina* az ún. fenomenográfiával kombinált tudástérelmélet segítségével nyújt betekintést a tanulók tudásszerkezetébe. A szerzők következtetéseket fogalmaznak meg arra vonatkozóan, hogy milyen módszertani irányít kellene erősíteni a tanár-

képzés során. Némileg hasonló kérdéseket feszeget *Barabási Tünde*, aki azt vizsgálja, hogy milyen tanulásmódszertani tudással rendelkeznek a leendő tanítók, tanárok. Négyféle tanulási módszert azonosít a válaszadók körében: a kooperatív-holisztikus-memorizáló, az ICT² központú, a tervező – önellenőrző és a befektetés-minimalizáló metodust – melyek részben a nemek által meghatározottak. A tanulmány – a mögötte álló vizsgálathoz igazodva – nem

a nyelvjárási beszédet különösen a tanárok, és a közöttük domináns helyzetben lévő nők ellenzik leginkább

lép ki a felsőoktatási intézmények falai közül, ugyanakkor felveti a kérdést, hogy az egyes módszereket alkalmazók felsőoktatási sikeressége és későbbi munkaerő-piaci sikeressége párhuzamba állítható-e. *Csernoch Má-*

ria az informatikaoktatás elégtelenségére és a tanárok informatikai műveltségének hiányára hívja fel a figyelmet, s ezzel az előrelépés közvetlen feladatát fogalmazza meg a tanárképzés számára.

Beszélhet-e egy tanár nyelvjárásban – teszi fel a kérdést *Nagy Zoltán*. Látszólag feleslegesen, hiszen miért is ne beszélhetne, gondolja e sorok írója. A felmérés során azonban kiderül, hogy a kérdés megítélése messze nem egyértelmű. A nyelvjárási beszédet különösen a tanárok, és a közöttük domináns helyzetben lévő nők ellenzik leginkább. Az adatok ugyanakkor egy fordulatot is előrevetítenek: az iskolázottabbak elfogadóbbak a nyelvjárási jegyek jelenlétét illetően, s ez akár mintává is válhat néhány év alatt. *Vincze Tamás* a pedagógushallgatók szaknyelvhasználatát elemzi. A szaknyelv fogalmának definiálhatóságát árnyaltan közelíti meg, s írásában felhasználja a pedagógia és a rokontudományok

² A hazai szakirodalomban inkább IKT.

szaknyelvének széles spektrumát. Ezzel – indokoltan vagy sem – meglehetősen magas mércét állít az „átlagos” pedagógus elé. Nem meglepő, hogy vizsgálatában lesújtó eredményre jut. Nagyon fontos megállapítása, hogy az eredmények alapján a szaknyelvet egyfajta ünneplő ruhának tekintik a pedagógusok, amelyet csak bizonyos alkalmakkor öltenek fel.

a szaknyelvet egyfajta ünneplő ruhának tekintik a pedagógusok, amelyet csak bizonyos alkalmakkor öltenek fel

Összességében a kötet fontos mű: jól szolgálja a jövő hazai pedagógustársadalmának megismerését, és sok közvetlenül is használható kutatási eredményt tartalmaz amellet, hogy a tanulmányok egy sor további kérdést, további kutatási igényt is felvetnek. A gyűjtemény megkerülhetetlen a kérdéskör iránt érdeklődők számára.

Jelenet a Pesti Magyar Színiakadémia március 15-i ünnepi előadásából